

Akademiniai maršrutai

KVIESTINĖ PASKAITA BUFFALO UNIVERSITETE

Profesorę Ritą Šerpytę kalbina Nijolė Radavičienė

N. R.: *Esate viena aktyviausiai besireiškiančių „tarptautinėje mokslo apyvartoje“, kaip sakydavo šviesaus atminimo profesorius Romanas Plečkaitis. Glaudžiausi ir plačiausiai žinomi ryšiai Jus sieja su Italijos filosofais, bet štai neseniai grįžote iš JAV. Apie šią kelionę ir norėtume pasikalbėti. Koks buvo kelionės tikslas, kokia programa?*

R. Š.: Žinoma, visose mano kelionių geografijose tai buvo gal ir netikėtas posūkis. Vykti už Atlanto į Jungtines Amerikos Valstijas ir dargi su tokiu tikslu, kuris, sakyčiau, tapo iššūkiu man pačiai, – skaityti kviestinę paskaitą viename iš prestižinių Niujorko valstijos universitetų, būtent Buffalo universitete. Toks buvo pagrindinis šios kelionės tikslas. Žinoma, šis tikslas formavosi labai nuosekliai, jis nėra kokia iš dangaus nukritusi žvaigždė. Mano pažintis su kai kuriais Amerikos filosofais, galima sakyti, prasidėjo nuo tarptautinio ir mūsų padangėje „nuskambėjusio“ renginio – konferencijos, skirtos Emmanuelio Levino filosofijai. Prieš trejus metus, ką, tikiuosi, visi dar gerai prisimena, buvo surengta konferencija, skirta Levino gimimo šimtmečiui. „Šimtmetis su Levinu: totalumo griuvėsiuose“ – taip vadinosi mūsų konferencija, kuri įsipynė į

bendrą tarptautinį Levino filosofijai skirtų renginių ciklą. Beje, iki šios dienos internete kabo bendrasis tinklalapis, kuriame yra visos to ciklo konferencijos, tarp jų ir mūsų. Galima sakyti, jog mums pavyko, nes, matyt, kryptingai tai darėme, stengėmės. Levino filosofijai skirtų renginių buvo daug, bet ne visi jie pateko po šita „kepure“, ne visus priėmė būtent ta organizacinė komisija. Levino šimtmečiui paminėti buvo suburtas organizacinis komitetas, kuris rezidavo Paryžiuje ir Jeruzalėje, jis ieškojo partnerių visame pasaulyje, ir Lietuvoje jais tapome mes, būtent – Vilniaus universiteto Religijos studijų ir tyrimų centras. Tiesa, po to dar prisidėjo ir Kauno technologijos universitetas, nes Levinas yra gimęs Kaune ir norėta ką nors iš Kauno akademinių partnerių pakviesti. Bet visa organizacinė atsakomybė ir veikla telkėsi būtent pas mus. Internetu paskelbėme viešą kvietimą. Atsiliepė labai daug žmonių, ir ne tik iš Europos. Dauguma atsiliepusiųjų absoliučiai nieko nežinojo nei apie Lietuvą, nei apie Religijos studijų ir tyrimų centrą, bet žinojo apie Leviną. Šiandien galiu pasakyti, jog konferencija pavyko. Ji buvo tikrai aukšto lygio, ir apie mus tada sužinojo – ne vien apie mūsų filosofus, bet ir apie mūsų instituciją – tam tikra

dalį pasaulio, kartu ir žmonės iš Amerikos. Konkrečiai turiu galvoje ir profesorių Richardą Coheną, kuris tuo metu dirbo Šiaurės Karolinos valstijos Charlotte universitete. Cohenas yra filosofijos profesorius, vienas iš dviejų garsių Levino vertėjų į anglų kalbą, kitas vertėjas yra mūsų tautietis Alphonso Lingis; vienus Levino tekstus yra vertęs jis, o kitus – Cohenas. Tad mano pažintis su profesoriumi Cohenu, tuo metu dirbusiu Šiaurės Karolinoje, kaip sakiau, ir užsimezgė Levino konferencijoje. Kaip ir kai kurie konferencijos dalyviai, jis nė metams nepraėjus sugrįžo į Vilnių jau visiškai privačiais tikslais – dar kartą pavišėti Levino giminėje ir, aišku, atvyko į mūsų centrą. Ir štai jis buvo tas žmogus, kuriam vos pasirodžiusią savo knygą *Nihilizmas ir Vakaru filosofija* turėjau progas ir garbės padovanoti pirmiausia. Ir šiandien prisimenu tą dieną, kai laikiau rankose ką tik išspausdintą savo knygą ir mes su profesoriumi Cohenu ėjome gerti kavos į Pilies gatvę. Knyga parašyta lietuviškai su nedidele 14 puslapių angliška santrauka. Tad neliko nieko kita, kaip kavinėje ant servetėlės nubraižyti ir paaiškinti kolegai savo nihilizmo koncepciją. Jis tada sakė, kad jam labai įdomu... Maniau – taip kalba labiau iš mandagumo, kitaip tariant, nesitikėjau, kad jam iš tikrųjų taip įdomu, kad nori ką nors sužinoti. Ir tada profesorius trumpai drūtai pasakė: „Atvažiuok į Šiaurės Karoliną ir pristatysi savo knygą mūsų tautiečiams Amerikos filosofams“. Žinoma, aš tą mintį nuo tada turėjau galvoje, bet praėjo dar dveji metai, ji ir liko neįgyvendinta, gera idėja. Aišku, dar buvo ir kitų ryšių su profesoriumi Cohenu – jis buvo pakviestas į mūsų žurnalo „Religija ir kultūra“ redaktorių kolegiją. Ir kai mes jam

nusiuntėme naujutėlį savo žurnalo numerį, jis parašė jau iš Buffalo universiteto, nes buvo pakviestas ten dirbti. Darbo SUNY at Buffalo universitete pradžia jis vertino kaip pozityvią savo karjeroje. Buvo patenkintas, kad grįžo į Niujorko valstiją iš Amerikos Pietų, kaip jis pats sako. Buffalo universitete tapo Žydų paveldo ir minties instituto direktoriumi, taip pat Buffalo universiteto Filosofijos katedros profesoriumi. Pačiame pirmame savo laiške, rašytame iš Buffalo, jis suformulavo labai aišką kvietimą paskaityti kviestinę paskaitą tame universitete. Taigi, žinoma, šito kvietimo jau nebegalėjau nepriimti. Tuo labiau kad reikalas jau buvo pribrendęs, knyga jau buvo išėjusi prieš dvejus metus.

N.R.: Tikrai maloni misija. Tačiau knyga išleista lietuvių kalba, net jos angliška santrauka tik lietuviškoje knygoje, ne kur nors internete. Kokio pokalbio tikėjotės?

R.Š.: Per tuos porą metų nuo knygos pasirodymo turėjau įvairiausių teorinių diskusijų, nes buvo labai įdomu išgirsti, kaip žmonės svarsto tas idėjas, kurias pateikiau savo knygoje. Per tuos dvejus metus susiformavo netgi tradiciniais tapę klausimai, kuriuos girdi visada, bet kurioje auditorijoje. Ir šia prasme buvo įdomu – tai man tapo savotišku sau mestu iššūkiu – kaip ten toje Amerikoje, kaip ten tave išgirs? Žinoma, savo knygą rašiau kaip tokią, kuri yra išauginta grynai europietiškoje terpėje. Viena vertus, studijavau europietišką kontinentinę filosofinę tradiciją, nuolatos vykdavau daugiausia į Italiją ir kitas Europos šalis. Ir jeigu apie dalykus, apie kuriuos rašau savo knygoje, kalbėčiausi su Europos filosofais, o tai kartkartėmis tenka daryti,

kad ir su tais pačiais italais. Tada, žinoma, tą idėjų pristatymas būtų kitoks pirmiausia todėl, kad jau savo knygoje diskutuoju su ta aplinka. Kita vertus, ta aplinka jau yra mane savaip suformavusi. Todėl vykstantis dialogas yra permanentinis, tęstinis, jis yra daugiau vidinis. Kitaip tariant, jau pačioje knygoje jis yra. Tačiau kai tos knygos ir idėja, ir turinį, ir struktūrą reikia eksponuoti pristatant ją trumpa dviejų valandų paskaita, tada reikia pasukti galvą, kaip visa tai turėtų atrodyti. Aišku, ta galva jau sukasi neįmanomu greičiu. Mano mintis buvo tokia: knyga yra knyga, o aš atvažiuoju kaip beveik ateivis iš kosmoso, ir tai, ką pasakysiu, bus ir mano knyga, ir mano koncepcija. O tada, suprantama, iškyla tokia problema: atvažiuoji į Ameriką, ten vyrauja jau nebe kontinentinė tradicija, o būtent analitinė filosofija. Tokiu atveju ir man pačiai, ir galbūt tiems žmonėms, kurie dirba kitame lauke, tampa įdomu išgirsti apie tam tikrus sankirtos taškus, kurie Europoje liktų nepastebėti ir neaptarti. Amerikoje dirba kitos stovyklos atstovai, ir pirmiausia, ko ėmiausi prieš ten vykdama, – perverčiau amerikietiškos analitinės tradicijos knygas, anglosaksiškos tradicijos knygas, kuriose svarstoma nihilizmo problema, svarstoma, kaip galima numanyti, iš kitų perspektyvų. Supratau, kad taip bus lengviau diskutuoti su kolegomis iš „kitos stovyklos“. Savo paskaitą komponavau kaip bendrą koncepcijos pristatymą, tikėdamasi gauti klausimų iš analitikų lauko. Kitaip sakant, pati siekiau suformuluoti sankirtos taškus, kad rastųsi bendra kalba.

Prieš paskaitą vakarieniaudama su Cohenu paklausiau, kiek iš dviejų pranešimui skirtų valandų galiu kalbėti, o kiek laiko

palikti klausimams. Jis atsakė: „Na, kaip nori, čia jau tavo valia.“ Tada apsisprendžiau valandą skaityti paskaitą, o kitą laiką palikti klausimams. Bet įdomiausia, ką pasakė mano kolega profesorius, buvo štai kas: kai jis savo katedroje, kurioje dauguma yra analitikai, užsiminė apie mano vizitą ir paskaitą apie nihilizmą, jo paklausė, ar paskaitoje bus kalbama apie jaunimo problemas? Taip vakarienės metu man ir dingo įtampa prieš atsakingą paskaitą. Supratau, jog, matyt, viskas, ką pasakysiu apie nihilizmą toje teritorijoje, bus lygiai taip pat nauja, kaip ir mano krašte. Teoriniai nihilizmo problemos aspektai ten yra netyrinėjami. Turiu pasakyti, jog buvau teisi tik iš dalies. Nors į paskaitą atėjo žmonės, absoliučiai nieko bendra neturintys su nihilizmo problemos tyrinėjimais, jie, pajuokausiu, turi „labai daug ką bendra su filosofija“, jie yra labai giliai įėję į filosofiją: jie žino Heideggerį, europietišką tradiciją, žino šiuolaikinį postmodernizmą. Taigi pokalbis įvyko.

Vėl pajuokausiu. Prieš paskaitą, kaip ir dera tokiais atvejais, profesorius Cohenas pirmiausia mane pristatė, parodė auditorijai savo paties atsineštą mano knygą ir prisiminė mūsų pažintį nuo Levino konferencijos, paliudydamas, kad jau seniai bendradarbiaujame ir mano atvykimas į Buffalą tą bendradarbiavimą pratęsia. Bet juokingiausia buvo tai, jog prieš pat paskaitą jis manęs paklausė: gal nori karšto šokolado? Turbūt netikėtnio dalyko negalėjau pagalvoti... Kad man, prieš tą atsakingą paskaitą, trūktų tik karšto šokolado?! Tas toks visiškas amerikietiškas laisvumas: karštas šokoladas, kava ir paskaita. Ir prisirenka auditorija... nežinau, kiek čia verta apie tai kalbėti. Bet gal dar papasakosiu apie tai, kaip savo pas-

kaitą pamačiau paskelbtą internete, t. y. kai laikas ir vieta jau buvo numatyti. Beje, prieš tai buvau paprašyta atsiųsti savo trumpą gyvenimo aprašymą. Taigi internete matau, jog numatyta paskaita, kuri yra organizuojama Filosofijos katedros ir Žydų minties ir paveldo instituto, o vyks – O’Brian Hall. Ta O’Brian Hall yra Teisės fakulteto patalpos, didesnės nei vadinamoji Park Hall, kuri priklauso Filosofijos katedrai. Jau vėliau Cohen’o paklausiau: kaip čia atsitiko, kodėl paskirta Teisės fakulteto auditorija? Ar tai reiškia, kad atžvelgta į mano pirmąjį – teisininkės diplomą? Ar aš turėsiu bendrauti su teisininkų auditorija? Pasirodo, tiesiog nebuvo didesnės patalpos, O’Brian Hall – kur kas didesnė nei Park Hall.

N.R. Kas buvo jūsų klausytojai (pašnekovai?), kaip sekėsi pristatyti savo idėjas?

R.Š.: Žinojau, jog vykstu ne pas studentus, tai kviestinė paskaita kolegoms. Ši paskaita buvo skelbiama kaip vieša, beje, kaip ir visos profesionalios paskaitos. Aišku, jos „viešos“ tik profesionalams, nes iš gatvės šiaip jau žmonės neateina. Amerikietiškais universitetiniais standartais vertinant, susirinko didelė auditorija, t. y. buvo maždaug keturiasdešimt vietų ir jos visos buvo užimtos. Kaip ir visoje Amerikoje, auditorijoje aš stebėjau kitokiais erdvės parametrais, pačiu erdvės pojūčiu, jos poreikiu. Buvo keturiasdešimt vietų, bet, mano galva, buvo galima dar tiek pat pristatyti, nes liko daug tuščios erdvės, daug vietos kvėpuoti. O tu ten toks įmestas į tą erdvę, toks pakankamai mažas pasijunti. Iš susirinkusiųjų daugiausia buvo filosofijos profesorių bei keletas doktorantų. Tie filosofijos profesoriai ne visi buvo nuolatos reziduojantys Buffale,

kai kurie atvykę, buvo ir stažuotojų, taip pat atvykusiųjų iš kitų kraštų, kaip paskui pasirodė. Na, ką galėčiau apie pačią paskaitą pasakyti? Paskaitos tema – „Nihilizmas ir Vakarų mąstymas“. Cohenas dar perklausė, ar čia tikrai taip, nes knygos pavadinimas „Nihilizmas ir Vakarų filosofija“. O aš būtent tą *mąstymo* momentą norėjau pabrėžti, t. y. parodyti, kaip nihilizmas būtent Vakarų mąstyme išskyla. Paskaita, sakyčiau, buvo labai sėkminga, gal iš dalies dėl to, kad per daug nenuvarginau auditorijos – kalbėjau valandą, kitą valandą palikau klausimams, kurie, mano džiaugsmui ir nerimui, pasipylė iš karto. Tos aplinkos, tos auditorijos, kaip jau sakiau, iš anksto nežinojau ir nepažinojau. Ir, kaip vėliau paaiškėjo, netgi pats Cohenas nebuvo tikras, kas, kurie kolegos ateis. Susirinko labai įvairi publika – daugiausia iš Filosofijos katedros. Beje, buvo vienas profesorius, kuris, kaip vėliau paaiškėjo, yra korėjietis ir nuo 1993-ųjų gyvena Buffale. Aš visą laiką su savimi nešiojuosi šio profesoriaus man padovanotą dokumentą, nes niekaip neatsimenu jo pavardės, regis, Cho. Tuo pat pasitikrinsiu: taip – Cho. O tas dokumentas – rekomendacinis laiškas, pasirašytas paties Gadamerio, kai profesorius Cho gavo vietą Buffalo universitete. Jis man šį laišką atšvietė ir vietoje vizitinės kortelės padovanojo per kviestinę vakarienę, kuri jau vyko po mano paskaitos. Taigi apie jį profesorius Cohenas pasakė: „Na, jeigu jau profesorius Cho tave pagerbė savo atėjimu, tai žinok, čia iš tikrųjų yra labai didelė garbė“. Jis gal per visą tą laiką porą kartų yra ejęs į kviestines paskaitas. Bet tam, pasirodo, esama specifinių priežasčių. Profesorius, nors nuo 1993-ųjų metų reziduoja Buffale,

yra Heideggerio, vokiečių filosofijos, ypač šiuolaikinės fenomenologinės tradicijos, specialistas, bet jis išlieka, sakyčiau, tokioje alternatyvioje pozicijoje amerikietiškos filosofijos atžvilgiu. Ir į tas kviestines paskaitas jis nevaikšto pirmiausia dėl to, kad ten atstovaujama ne europietiška, ne kontinentinei tradicijai. Profesorius Cho yra labai „alergiškas“ analitinei tradicijai, žinoma, tai yra labai keista vien dėl to, kad, kaip čia pasakius, tikras europietis tam tikra prasme jis niekada nėra buvęs. Taigi būtent jis buvo vienas iš tų, kurie man uždavė labai įdomių ir prasmingų klausimų. Galbūt dar galėčiau pasakyti ir apie kitą auditorijos dalį, apie kurią sužinojau jau po paskaitos. Paskaitoje apie žmones susidariau įspūdį tik pagal jų užduodamus klausimus. Galiu patvirtinti, jog kai kurie iš jų buvo analitikai, juos identifikavau pagal klausimų pobūdį. Geografiškai auditorija taip pat buvo nevienalytė – dalis buvo tų vizituojančių žmonių, kurie kažką daro Buffalo universitete – tarp jų ir iš Kanados atvykusių, ir iš Prancūzijos, ir iš Italijos. Žodžiu, auditorija buvo gana marga. Tačiau vieną dalyką galiu pripažinti – tai iš tikrųjų buvo labai kompetentinga auditorija, tokia, kurios nedomino jaunimo problemos ir būtent su tuo susijęs nihilizmas. Tačiau kartu ši auditorija buvo labai reikli, jai iš pagrindų rūpėjo visa tai, ką pasakiau. Žinoma, ko gero, kalbėtojai, paskaitininkui, dėstytojai, atvykusiam į svečią šalį, didžiausias malonumas yra tai, kad kažkuriuo metu, kažkurią savo skaitomos paskaitos minutę išgirsti, pajunti, kad kažkas rašosi tai, ką tu sakai. Tai jau yra palaikymo momentas, tai reiškia, jog kalbi auditorijai, kuri mėgina tave išgirsti, suprasti ir ko nors paklausti.

N.R. Atrodo, auditoriją sudominote. Ar daug klausimų sulaukėte?

R.Š.: Kaip jau sakiau, tie klausimai prasi-dėjo iš karto, ir vienas iš pirmųjų klausimų buvo toks, kuris man pačiai yra labai parankus, bet kartu ir nelengvas. Klausimas apie mano pačios požiūrio į nihilizmą, galima sakyti, esminius dalykus. Tai yra susiję su dviejų, kaip aš vadinu, nihilizmo tradicijų, dviejų nihilizmo istorijų – vienos, tiesiogiai traktuojamos kaip nihilizmas, būtent tos istorijos, kurios pats vardas nihilizmas, ir kitos, kurią galėtume pavadinti Niekio istorija – spekuliatyviaja, ontologine tradicija, – santykio problema. Man svarbus šių dviejų tradicijų sujungimas į vieną perspektyvą ir šio sujungimo pagrindas. Čia galiu paminėti ir tuos autorius, kuriais remiuosi tokiam judesiui – nihilizmo ir Niekio istorijų pamatymui iš vienos perspektyvos – atlikti. Tai pirmiausia Heideggeris, Nietzsche ir Vattimo – trys autoriai, kurių koncepcijų tam tikras traktavimas leidžia atlikti filosofinį judesį, kurį laikau savo nihilizmo koncepcijos atspirties tašku bei apčiuopiamiausiu savo darbo rezultatu. Tai štai dėl šito rezultato aš turėjau pasiaiškinti, nes tai nebuvo savaime suprantamas požiūris. Pačioje paskaitoje šis požiūris buvo įvardytas kaip prielaida, iš kurios plaukė tolesnis nihilistinės sąmonės aiškinimas. Taigi atsakydama į klausimus turėjau išsamiai paaiškinti pačias prielaidas, turėjau įrodyti, kad šitas dviejų nihilizmo tradicijų sujungimo judesys yra pateisinamas ir galimas atlikti. Man tai buvo malonu ir prasminga. Kiekvieną kartą tai darydama atrandu naujų argumentų už tokių prielaidų pasirinkimą. Kitas dalykas, dėl kurio reikėjo pasiaiškinti ir atsakyti, – jau iš analitikų lauko. Tą klausimą pateikė profesorius, kuris

neseniai atvyko į Bufalą iš Kolumbijos ir Jeilio universitetų. Tai, beje, rodo, jog Bufalo universitetas yra labai aukšto lygio. Jis klausė konkretaus, bet vien su analitine pozicija tiesiogiai nelabai susijusio dalyko. Klausimas buvo apie pačią Vakarų mąstymo situaciją, nes mano teiginys buvo toks: nihilizmas nėra kažkas į Vakarų mąstymą įnešta iš šalies, nihilizmą aš traktuojau kaip paties Vakarų mąstymo *logos* hipertrofišką sprogi-mą. Kitaip sakant, mano tezė yra tokia: nihilizmas yra tai, kas imanentiškai nulemta paties Vakarų mąstymo *logos*. O klausimas buvo apie atskirus Vakarų filosofijos istorijos momentus ir jiems atstovaujančius autorius: kurie iš jų atstovauja tam mano įvardytajam „sprogimui“ ir kurioje vietoje tas „sprogimas“ įvyksta? Tai man vėlgi buvo paranki dirva paaiškinti savo poziciją ir parodyti tų dviejų nihilizmo istorijų visiškai nuoseklų atsiradimą, būtent iš tos kažkada buvusios vientisos mąstymo situacijos, nulemtos Vakarų mąstymo *logos*. Aišku, pokalbyje atsiranda daugybė tokių niuansų, kurių čia nėra galimybės plačiau paaiškinti, jie galbūt man bus pravartūs tęsiant savo tyrinėjimus, tikslinant nihilizmo supratimą, turtinant jį tame dialoge išryškėjusiais momentais. Bet apskritai klausimai buvo iš tų, kurių tikrai nebuvo galima palaikyti netikėtais, t. y. jie buvo tokie, kurie nuolatos yra pateikiami, kaip aš vėliau grįžus juokavau savo studentams. Sakiau, kad jų klausimai yra lygiai tokie pat kaip ir profesorių iš Amerikos: Vaidai, va tavo klausimas – kaip to profesoriaus, kitų – kaip kito, nes jie natūraliai išskyla kaip tie patys, jeigu žmonės mąsto iš tikrųjų, jie tuos pačius dalykus panašiai apčiuopia. Žinoma, buvo ir specifiškesnių klausimų. Štai jau mano minėtas profesorius Cho klausė (ir aš

supratau, kad jis iš tikrųjų yra Heideggerio specialistas), viena vertus, apie Heideggerio santykį su nihilizmu, – ir tai yra ta dirva, kurioje aš labiausiai dirbu toliau, nes šis klausimas iš tikrųjų yra labai įdomus ir atviras jau vien dėl to, kad pats Heideggeris, kaip žinoma, daugiau analizavo Nietzsche's nihilizmą ir pasakė svarių žodžių apie patį nihilizmą, bet „nepretendavo“ būti nihilistu. Žodžiu, faktas, kad pats Heideggeris galėtų būti įrašytas į nihilizmo tradiciją, nėra savime suprantamas dalykas. Tai kelia tam tikrų teorinių abejonių. Aš savo knygoje Heideggerį ne tik įrašau į tą nihilizmo tradiciją, nes, kaip minėjau, bandau susieti tas dvi istorijas, ontologinę tradiciją ir „dvasinio“ nihilizmo istoriją, bet tai darau netgi iš dalies paties Heideggerio rankomis. Tad mano atsakymas profesoriui buvo toks: pats Heideggeris duoda į rankas tuos įrankius, kuriais jį patį padarau nihilistu, praplėsdama pačią nihilizmo sampratą. Tai buvo vienas momentas, vienas klausimas, kuris išplėtė paskaitos rėmus, tačiau taikė į pačią mano knygos konceptualiąją šerdį. Kitas momentas jau buvo susijęs su paskaitos problematika, t. y. profesoriaus Cho klausimas jau buvo iš pačios paskaitos, iš kiek susiaurinto jos konteksto. Paskaitoje analizavau nihilistinę sąmonę, aiškindama nihilizmo logiką, ir iškėliau tokią tezė, kurią ir pasigavo profesorius Cho, būtent – kad nihilizmas yra tam tikras santykis su tikrove, numatantis tam tikrą būklę, laikyseną tos tikrovės atžvilgiu. Ir tame santykyje su tikrove pati tikrovė yra tam tikru būdu paneigiama. Tad profesoriaus klausimas buvo toks: „Juk yra daugybė būdų neigti tikrovę, todėl jie nebūtinai turi būti traktuojami kaip nihilistinis judesys?“ Atsakiau, – ko, beje, nepriskiriu savo atradimams,

bet galiojančiai nihilizmo teorijai, kas galėtų būti naujiena tik tiems, kurie toje srityje specialiai nedirba, – kad nihilizmo logika yra, galima sakyti, būtent ydinga logika, „logika“ su kabutėmis. Nors ji ir gimsta iš klasikinės logikos, tačiau atstovauja jos „pabaigai“, nes nihilizmo neigimas yra ydingas neigimas. Jis neigia tikrovę specifiniu būdu. Kitaip tariant, atlieka tai, kas „normaliai“ formaliajai logikai atrodo visiškai neįmanomas dalykas. Užrašiau $A = \neg A$ formuluotę ant lentos, ir ėmėme svarstyti. Taigi, nihilizmo atveju galioja ši prieštaringa tapatybė. Šis nihilizmo aspektas atrodo esąs paradoksalus dalykas. Tačiau apie paradoksą ir jo logiką reiktų kalbėti atskirai. Nors šis paradoksalumo momentas paskaitoje nebuvo išplėtotas, pasakysiu, jog apie tai esu nemažai mąsčiusi ir rašiusi. Esu teigusi, jog paradokso logika yra kita nihilizmo logika, kito nihilizmo modelio logika, turiu galvoje skirtumą, t. y. neigimą kaip skirtumą, ir iš šio neigimo kylantį nihilizmą. Tada jau paradoksas sutampa su nihilizmu, kurio nebegalima išreikšti tiesiog $A = \neg A$, nes loginę paradokso esmę sudaro negatyvumo kartotė, neigimo veiksmo kartotė – generuojami vienas po kito einantys, vienas kitą keičiantys loginio neigimo $p = \neg p$ veiksmi. Paradokso logikai geriausiai atstovauja melagio paradoksas. Bet čia jau labai specifinė kalba, kuri nebuvo paskaitoje išvystyta. O paskaitoje turėtas galvoje klasikinis neigimo variantas ir tuo pagrindu atsirandantis nihilizmas. Tokio klasikinio neigimo pagrindu atsirandančio nihilizmo logika yra „logika“ – išvirkščia logika, logika su kabutėmis. Žinoma, faktą, kad taip įvyksta, galima pavadinti ir paradoksu. Bet jei domėsimės pačiu paradoksu kaip fenomenu, tada jis jau bus atstovaujan-

tis atskiram nihilizmo variantui. Nihilistinės sąmonės loginės plotmės svarstymas paskaitoje buvo labai parankus dalykas, padėjęs ne tik sudominti auditoriją, bet ir su susikalbėti. Tai jau labai konkretūs nihilistinės sąmonės svarstymai, todėl pajutau, jog tikrai vyksta diskusija. Beje, vėliau ir apie nihilizmo įveiką buvo paklausta, o tai yra vienas iš banalesnių nihilizmo teorijos klausimų. Tačiau ir šiuo atveju yra labai daug nebanalių atsakymų. Čia jau jaunimas mane užmėtė klausimais. Buvo klausta, ar Vattimo mąstymas yra ką nors bendra su įveika turintis, kas man jau buvo chrestomatinis klausimas, tačiau atsakydama galėjau pašneškėti apie tai, ko neturėjau progos išdėstyti per paskaitą. Tad maždaug tokia linkme ir buvo diskutuojama. Sakyčiau, viskas vyko gana darbingai, rimtai ir paprastai, pasijutau kaip namie, tik tai su kitais žmonėmis. Na, ir kai išmušė valanda, kai jau reikėjo baigti, o viskas truko, kaip minėjau, dvi valandas, profesorius Cohenas pakėlė ranką ir pasakė: „Viskas“. Na, žinoma, po to teko daug bendrauti privačiai su vienu kitu žmogumi. Dar vienas toks malonus dalykas, kuris visuomet, matyt, svečiuose kraštuose įprastas, – tai kviestinė vakarienė. Į ją buvo pakviesta dešimt žmonių, iš jų du doktorantai, sėdėjo ir profesorius Cho bei vienas jo mokinių iš Kinijos, kuris nagrinėja kontinentinę – vokiečių filosofiją. Kitas doktorantas buvo iš Buffalo, čia gimęs ir augęs ir toliau čia studijuojantis. Beje, buvau viena moteris tarp vyrų. Tai buvo labai keista. Vakarienė – nebe paskaita, bet ir čia tęsiasi tas pats profesinis bendravimas. Tiesą sakant, maniau, kad svarbiausius dalykus, dėl ko atvykau, jau „pranešiau“, tad vakarienės metu buvau labiau nusiteikusi atsakyti į klausimus,

nei pati kažko klausti. Pastebėjau, jog doktorantai tyli. Paskui mano vyras ir sako: „Pakalbink doktorantus, nes jie labai laukia.“ Tai ir padariau. O jie kad puolė man komplimentus sakyti... Gal čia apie tai ir nereikėtų interviu kalbėti. Mane tai šiek tiek nustebino, bet tada supratau vieną dalyką – čia aš jiems esu Europa. Panašiai mes žiūrime į amerikiečius. Šiek tiek stebinanti buvo ta pagarba Europai, sakyčiau, netikėta iš amerikiečių. Beje, doktorantai manęs paklausė, koks mano požiūris į analitinę tradiciją. Pasakiau, kad jos dar nesu tyrinėjusi, taip pat ir nihilizmo problemą tyrinėjau iš kontinentinės perspektyvos. Tačiau, mano galva, nihilizmo problema apima ir analitinį aspektą, analitinį lygmenį vien dėl to, kad nuolatos kalbu apie tą pačią nihilizmo logiką. Todėl negaliu būti „alergiška“ analitinei filosofijai, beje, apskritai nemanau, kad tarp šių tradicijų yra didžiulė takoskyra. Nežinau, ar mano atsakymas patiko, nes, matyt, vis dėlto Amerikoje yra tam tikras tradicijų – analitinės ir kontinentinės – išsisluoksniavimas, ir prielankūs kontinentinei tradicijai labiau nori išgirsti ką nors iš Europos, na, o kalbant apie analitinę, manau jos pačios viduje esama tam tikros trinties, ir tai buvo justi per gana iškilmingą amerikietišką vakarienę.

N.R.: Šiais laikais analitinė filosofija suprantama labai plačiai, veikiau kaip pats dėstymo būdas, o ne koks nors konkretesnis turinys. Tuomet tas svetimumas yra sumenkęs, pagal stilių ir jūsų tekstus galėtume priskirti analitikai.

R.Š.: Tai man didelis komplimentas, nors specialios pretenzijos į tai neturėjau. Tačiau manau, kad be to neįmanoma išsiversti. Analitiškumo esama kiekviename diskurse. Tačiau noriu pabrėžti, jog visa tai išgyvenau

kaip amerikietišką patirtį. Beje, tai nebuvo skausmingas, o kaip tik labai pozityvus susidūrimas. Tačiau net pačioje Europoje, žinau, tarkim, kad ir italų autorių, būtent Franca d'Agostini, kuri yra parašiusi bestseleriu tapusią knygą „Analitici Continentali“ ir kuria siekia panaikinti demarkacinę liniją tarp šių dviejų tradicijų. Beje, ta knyga išversta ir į kitas kalbas. Taigi, apskritai paėmus, nėra dėl ko galąsti peilių.

N. R. Na, kontinentinė filosofija šiandien turbūt apibrėžiama ne geografiškai, o veikiau pagal plėtojamą tradiciją, pradėtą didžiųjų „kontinentalų“. Tačiau šiandien reikalavimai filosofiniam tekstui dažniausiai yra formuojami analizės ir argumentavimo, išvadų darymo terminais. Tokiu atveju visi yra analitikai, įskaitant ir „kontinentalus“.

R.Š.: Taip. Bet kai dėl mano konkrečių tyrinėjimų, nihilizmo problemos, tai skaitant analitinius tekstus man susidarė įspūdis, kad jų autoriai prie pačios šios problemos prieina ne iš istorinės perspektyvos, bet per konceptualiąją nihilistinio diskurso analizę. Tuomet daugybė dalykų, kurie yra istoriškai įvykę, kurie yra reikšmingi, tarkim, Heideggeriui, kaip būties istorijos momentai, netenka jokios vertės, kitaip sakant, jie nėra tyrinėjimo objektas. Savo knygoje remiuosi istorine perspektyva ir įrodinėju, jog dvi nihilizmo tradicijos yra susipynusios. Tai ir yra, matyt, tradicijos klausimas, vadinamoji „tradicija“ – kontinentinė ar analitinė – pirmiausia lemia tai, kuo tavo svarstymas remiasi.

N.R.: Įdomus klausimas, bet grįžkime prie paskaitos, kurią skaitėte Buffale. Taigi, patyrėte tikrą teorinį malonumą?

R.Š.: Taip, jeigu malonumai susideda iš didžiulio pasirengimo prieš tai ir tokio paties nemenko nuovargio po to. Per vakarienę jutau tik galvos skausmą, vadinasi, visas džiaugsmas buvo prieš tai. Dar pasakysiu porą sakinių iš džiaugsmo srities. Pirmas sakinytis, kurį po paskaitos pasakė profesorius Cohenas, buvo toks: „Tai buvo be galo turininga paskaita, *you did wonderful job*“. Tai, įsitikinau, buvo ne vien mandagumo išraiška, nes jau vėliau iš profesoriaus Coheno gautame laiške perskaičiau, jog man išvykus nihilizmo problemą jis dar svarstė su savo doktorantais seminaruose. Grįžtant prie paskaitos, tai ją rengiau knygos pagrindu, siekdama išryškinti prielaidas, esminius dalykus. Kas buvo ne iki galo aišku iš mano paskaitos, buvo tikslintasi įvairiais klausimais, kurie kaip tik ir nukreipė į mano knygą. Turėjau gerą progą viešai suvesti sąskaitas su pačia savimi, iš naujo apmąstyti savo teorinę laikyseną.

N. R. Girdėjau, dalyvavote dar viename neeiliniame filosofiniame renginyje Niujorke?

R. Š.: Taip, man teko laimėti dalyvauti Stony Bruck universiteto Filosofijos katedros organizuotuose viešuose debatuose „Sekuliarizacijos permąstymas“: Jurgeno Habermaso, vieno iškiliausių dar gyvų filosofų, šiuo metu vizituojančio Stony Bruck universiteto profesoriaus, – su knygos *A Secular Age* autoriumi Charlesu Tayloru, McGillo universiteto profesoriumi emeritu, ir California universiteto profesorės Judithos Butler – su man mažiau žinomu, bet labai Amerikoje populiariu Corneliu Westu, juodaodžiu filosofu, viešuoju intelektualu, žmogaus teisių gynėju. Bet apie tai gal kitą kartą ar kitoje vietoje.

N. R. Ačiū už pokalbį. Linkime kūrybinio įkvėpimo ir vaisingų tarptautinių ryšių. Lauksime naujų tekstų ir išpūdžių.